

EXKURZ 1: KE STAVEBNÍMU VÝVOJI NYNĚJŠÍHO DĚKANSTVÍ V BROUMOVĚ

JIRÍ SLAVÍK

Přibližně v severní třetině délky jihozápadní strany ostrožny, na které bylo v polovině 13. století lokováno město Broumov, se na horním okraji svahu údolí Liščího potoka nachází volně stojící jednopatrové stavení s rizalitem při jižním nároží, užívané od poloviny 20. století jako děkanský úřad římskokatolické církve. Ze západního nároží domu vybíhá k severozápadu hradební zeď, ke které byl dům zřejmě přistavěn. Na jižní straně k domu přiléhala tzv. Kostelní fortna, pravděpodobně jednoduchý průchod skrz hradbu, chráněný z boku zmíněným rizalitem – baštou či věží. Ve svahu pod rizalitem se nalézá přezděný taras, snad zbytek parkánu. Budova uzavírá od severozápadu jižní část Kostelního náměstí, v jehož středu stojí děkanský kostel sv. Petra a Pavla, velká raně barokní hala s obdélnou lodí, s úzkými bočními loděmi s dvěma úrovněmi empor, velkým obdélným závěrem a gotickou věží na jižní straně při vítězném oblouku. Kostel stojí uprostřed bývalého hřbitova, na jihovýchodní straně se v příhradebním bloku domů nacházela škola, rozšířená na počátku 20. století v secesním stylu na šířku celého bloku. Hřbitov byl uzavřen na základě známého nařízení Josefa II. o zákazu pohřbívání v obydlených oblastech a budovách z roku 1784 a zrušen v roce 1851.¹⁾ Poslední zbytky ohrazení zanikly až ve 2. polovině 20. století. Mapa stabilního katastru zobrazuje hřbitov jako pustý pozemek. Do poloviny 20. století se fara nacházela v prvním patře jihozápadního křídla hlavní budovy místního benediktinského kláštera. Dům čp. 224 sloužil jako obydlí zvoníka²⁾ a v blíže neurčené době na počátku 19. století se stal obydlím kostelníka.³⁾

Dnešní děkanství čp. 224 je patrová, částečně podsklepená stavba s valbovou střechou s námetky a přízemním přístavkem při severozápadním boku. Patrová část dispozičně sestává ze tří částí. První tvoří síňka, zaklenutá valenou výsečovou klenbou, prolomenou tělesem klasicistního schodiště. Druhá je téměř čtvercová místnost, zaklenutá dvojicí stlačených pasů a podivuhodnými koutovými výsečemi, vlastně diagonálně nasazenými valenými klenbami. Klenbu lze popsat i jako klášterní. Větší tloušťka jihozápadní stěny této místnosti indikuje využití hradební zdi. Východní díl domku se skládá ze dvou odlišných částí. Z nynějšího Kostelního náměstí se vstupuje velkým otvorem s klasicistní dřevěnou výplní pod neprofilovaným půlkruhovým záklenkem do příčně orientovaného, valeně sklenutého prostoru s dvojicí vstříčných styčných výsečí. Jeho stěny pokrývají zbytky malby z 2. poloviny 18.

1) M. Horyna – L. Koběřská, Broumov. Stavebně historický průzkum jádra města. I. svazek: domy uvnitř hradeb. SÚRPMO Praha 1980 (uloženo v odborné spisovně NPÚ ÚOP v Josefově, sign. SHP NA 0003/1).

2) Tamtéž.

3) J. Čížek, Středověká městská opevnění v severovýchodních Čechách.

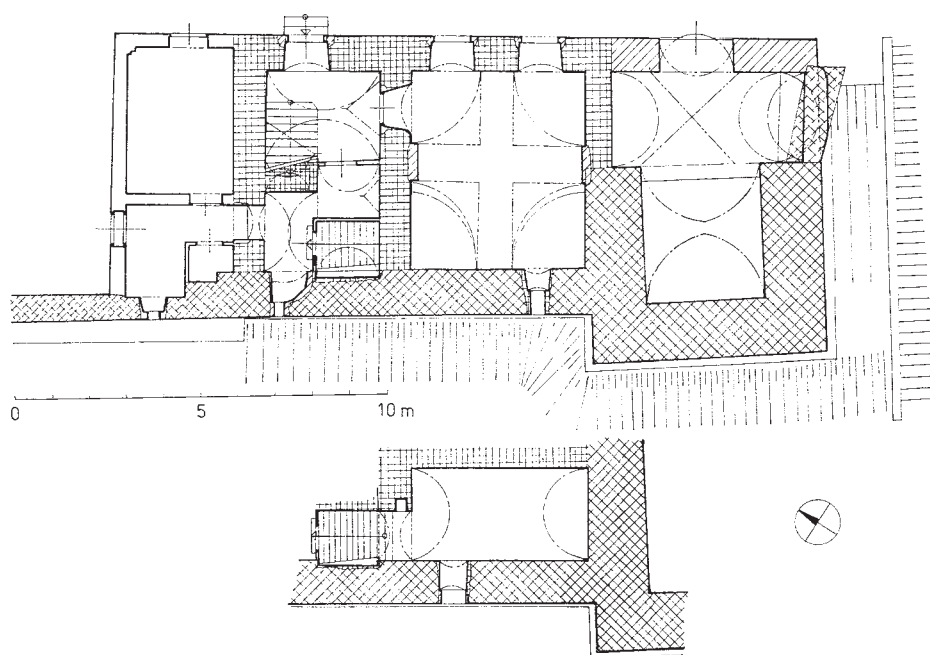
Obr. 1: Broumov (okres Náchod), děkanství čp. 224 – pohled od východu (foto P. Machová, 2015).

Obr. 2: Broumov, děkanství čp. 224 – pohled od jihu (foto M. Kolegar, 1968, NPÚ ÚOP v Josefově).

nebo spíše z 19. století, kdy prostor sloužil jako otevřená kaple. Klenbu zdobí iluzivní zobrazení nebe se zlacenými hvězdami. Půdorysně odlišným směrem směřující soklová část jihovýchodní stěny se takto projevuje i na vnějším plášti a lze ji interpretovat jako pozůstatek ohrazení

Diplomová práce. Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové 1988, s. 21–23; *tjž*, Městské opevnění Broumova v archivních pramenech, in: Stopami dějin Náchodska 1, Sborník Státního okresního archivu Náchod, Náchod 1995, s. 17–28, zde s. 20. Jeho využití pro byt kostelníka v období před likvidací kláštera v roce 1950 potvrdil pamětník Ing. arch. Jan Slavík z Jaroměře v ústním rozhovoru dne 27. října 2015.

Obr. 3: Broumov, děkanství čp. 22 – půdorys přízemí a suterénu. Zdivo: mřížkovaně – gotické; mřížkovaně ke kolmo konstrukci – renesanční; šrafovaně – barokní (zaměření a vyhodnocení J. Čížek a J. Slavík, 1986–1988).

Obr. 4: Broumov, děkanství čp. 224, malba na čelní stěně karneru (foto M. Otte, 1968?).

hřbitova. Uprostřed jihozápadní stěny je odstraněna zazdívka do druhé části přízemí, sestupující cca 2 m pod úroveň podlahy přední části. Spodní část přízemí (dále karner) je půdorysně obdélná, zaklenutá vale nou lomenou klenbou, zdivo je omítané jednovrstvou vápen nou omítkou s hrudkami vápna, utahovanou lžící, povrch omítky kopíruje nerovnosti líce zdiva. Jedná se nepochybně o středov ěkou omítku. Proti horní části je mezi podélné stěny na spáru vsazená zeď se skarpovým lícem, v horní části jsou nejmé ně na dvou místech líce v záte cích malty přichyceny drobnější lidské kosti či jejich části. Ko runu zazdívky tvoří normové cihly. Zdivo a klenba karneru jsou ve viditelných úsecích vy zděny z lomového jílovce místní ho původu na vápennou maltu středověkého typu s hrudka mi vápna. Provizorní podlaha pod sebou skrývá lidské kosti v tloušťce odhadované od 0,2 do 1 m.⁴⁾ Na čelní stěně, ale i na bočních stěnách a klenbě se do chovala nepochybně středověká nástěnná malba v různém sta vu poškození.

Jak došlo k objevu prostoru karneru s nástěnnou malbou? V roce 1967 broumovský du chovní správce P. František Plo dek hodlal z úzkého příčného prostoru dřevníku ve východní části domu vytvořit garáž pro svůj automobil a proboural jeho jihozápadní stěnu za odstraně ným oltářem. Odkryl tak do té doby nepřístupný prostor kost nice, vyplněný lidskými ostat ky. Nález nástěnné malby na klenbě a stěnách prostoru ohlá sil Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany pří rody v Pardubicích (KSSPPOP) místní konzervátor památko vé péče Miroslav Otte dopisem z 27. října 1967. Lidské ostatky se podařilo do konce roku 1968 přenést do nepoužívaných hro

4) Druhý údaj odpovídá předpokladu o existenci soklové partie malby s předpokládanou iluzivní malbou závěsu.

bek na broumovském hřbitově u kostela Panny Marie. Restaurátorské zajištění maleb bylo připravováno hned po objevu z prostředků KSSPPOP a mělo proběhnout v roce 1970 (ak. mal. Jiří Brodský a ak. mal. Jan Hála), ale k jeho zahájení došlo až v roce 1976 (ak. mal. Jiří Brodský a ak. mal. Jaroslav Kadera) na náklad ONV v Náchodě. Restaurátorský zásah pokračoval i v roce 1977, nebyl však dokončen, zřejmě z nedostatku finančních prostředků. Nebyla zhotovena ani restaurátorská zpráva.⁵⁾

Dům byl v roce 1979 zapsán do státního seznamu nemovitých kulturních památek.⁶⁾

V roce 1980 vznikl tzv. urbanistický stavebněhistorický průzkum historických objektů města Broumova. Nepodsklepený domek v něm byl vyhodnocen jako raně barokní, klasicistně upravená přístavba k hradbě a hradební baště s karnerem ze 14. století.⁷⁾ Nedlouho před rokem 1988 zaměřili Jan Čížek a Jiří Slavík půdorys přízemí a suterénu děkanství a vyhodnotili jeho stavební vývoj⁸⁾ obdobně jako

5) NPÚ ÚOP v Josefově, odborná spisovna, složka Broumov, čp. 222.

6) Zápis byl proveden 3. dubna 1979. Rejstřík státního seznamu nemovitých kulturních památek Východočeského kraje, r. č. 4420. Evidenční list zpracoval již v roce 1978 PhDr. Václav Paukert, který stavbu samotnou datoval do konce 18. století. Uloženo v NPÚ ÚOP v Josefově, oddělení evidence, dokumentace a informačních systémů.

7) M. Horyna – L. Koběřská, o. c. v pozn. 1.

8) J. Čížek, 1988, o. c. v pozn. 3, s. 21–23, příl. 2.

M. Horyna s L. Koběřskou, jen stavbu zděného domu posunuli na základě existence zazděných oken na jihozápadním průčelí a hřebínků klenby síně do renesance.

V obou vyhodnoceních se o prostoru karneru uvažuje jako o spodní části hradební věže, využitě dodatečně k uložení ostatků a opatřené nástěnnou malbou. Nynější vrocení maleb tak výrazně proměňuje datování celé stavby, dosud považované za vrcholně gotickou hradební věž z 3. čtvrtiny 14. století. Tehdy broumovští po získání práv města Hradce Králové (1348) a sporu s vrchností o právo stavět opevnění, ukončeném v roce 1359, vystavěli zděné opevnění města s hradební zdí s věžemi při obou branách, půlkruhovými a hranolovými baštami.⁹⁾ Nyní je jasné, že okraj městské ostrožny byl respektován již v 1. polovině 14. století a zděný karner předcházela vzniku hradební věže.

K hodnotě malby je nutno uvést, že se jedná se o největší středověkou nástěnnou malbu ve východních Čechách na sever od Hradce Králové. Zprávu o restaurování malby v letech 2013–2014 podal Pavel Mach.¹⁰⁾

9) J. Čížek, 1995, o. c. v pozn. 3, s. 17.

10) P. Mach, Restaurování středověkých nástěnných maleb na faře v Broumově, in: Monumenta vivent 2014, Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově, Josefov 2014, s. 85–91.

EXKURZ 2: RESTAUROVÁNÍ STŘEDOVĚKÉ NÁSTĚNNÉ MALBY POSLEDNÍHO SOUDU V SUTERÉNU BROUMOVSKÉ FARY

PAVEL PADEVĚT – MIROSLAV KRÍŽEK

Mezi lety 2006 a 2012 jsme restaurovali v Martínkovicích na Broumovsku fresku od F. A. Schefflera a přitom jsme měli příležitost si prohlédnout na v broumovské faře pozapomenutou středověkou malbu Posledního soudu.¹⁾ Shodou okolností se na podzim roku 2012 podíval na tuto malbu i pan Mgr. Pavel Mach z Národního památkového ústavu v Josefově a z jeho iniciativy se začaly shánět finanční prostředky na restaurování této památky. V roce 2013 se podařilo zafinancovat alespoň I. etapu, tedy restaurování čelní stěny s nejzachovalejšími malbami.²⁾

1) K okolnostem objevu malby doprovodná stať Jiřího Slavíka v tomto čísle Průzkumů památek, s. 19–21.

2) Výsledky shrnuje restaurátorská zpráva P. Padevět – M. Krížek, Nástěnné malby v objektu fary v Brou-

Obr. 1: Broumov (okres Náchod), malby v suterénu fary. Detail pekla s Triumfem smrti – stav při počínajícím tmelení (všechny snímky P. Padevět, není-li uvedeno jinak).